

Nr 34.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.; given Stockholms slott den 4 februari 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 februari 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. och anför därvid följande.

Vid den allmänna lönereglering för statstjänstemän m. fl., som genomförts den 1 juli 1947, ha lönebeloppen i första hand avvägts under beaktande av löneutvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden fram till andra kvartalet 1946. Anordningen med en viss automatisk anpassning av avlöningen efter levnadskostnadsutvecklingen har emellertid i princip bibehållits inom det nya lönesystemet, och av olika skäl har lönesystemet utformats på sådant sätt, att med utgångspunkt från sagda primärt bestämda lönebelopp samt levnadskostnaderna i mars 1946 fastställts lägre grundlönebelopp, vilka skola anses gälla vid en viss lägre levnadskostnadsnivå.

Grundlönebeloppen, som intagits i tabellen i 3 § statens löneplansförordning, ha fastställts så, att de jämte förhöjning beräknad efter 6 % uppgå till förut nämnda belopp. Dessa grundlönebelopp skola anses gälla vid levnadskostnader motsvarande $\frac{100}{110}$ av dem, som förelågo i mars 1946. För åvägabringande av lönerörligheten gäller enligt 4 § löneplansförordningen följande.

Socialstyrelsen skall kvartalsvis enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t, verkställa beräkning av förhållandet mellan de allmänna levnadskostnaderna i sista månaden under vederbörande kvartal och $\frac{100}{110}$ av levnadskostnaderna i mars 1946. På grundval härav skall Kungl. Maj:t fastställa det procenttal (pristalet), som utmärker nämnda förhållande.

Så framt icke Kungl. Maj:t och riksdagen funnit skäl särskilt föreskriva, att förhöjning av de i grundlönetabellerna angivna månadslönerna skall ske med högre belopp eller även i annat fall än som föränledes enbart av levnadskostnadsutvecklingen, skall för åvägabringande av lönerörligheten gälla följande. Då pristalet utvisar ökning i förhållande till basnivån med 4 enheter eller mera, skall månadslönen höjas med 3 procent för varje hel mångfald av 4, vartill ökningen uppgår. Om pristalet, efter att ha uppvisat sådan ökning, åter nedgår, skall dock månadslönen höjas efter oförändrat procenttal, så länge pristalet överstiger närmast lägre hela mångfald av 4. Dessa regler skola likväl icke medföra rätt till höjning av lönen efter högre procenttal än 18, motsvarande pristalet 124. Det lönebelopp, varå höjning får beräknas, har begränsats till 1 200 kronor i månaden. Om pristalet nedgår till eller understiger 90, skall, så framt Kungl. Maj:t och riksdagen därom besluta, månadslönen sänkas med högst 5 procent.

I grundlönetabellerna ha för de särskilda löneklasserna förutom månadslöner angivits även daglöner, A-avdrag och övertidsersättningar. Då månadslön höjes eller sänkes, skola övriga i grundlönetabellerna angivna, till samma löneklass hörande belopp höjas eller sänkas i sådan omfattning, att de förändrade beloppen förhålla sig till den förändrade månadslönen på samma sätt som de oförändrade beloppen till den oförändrade månadslönen.

Slutligen ha meddelats vissa avrundningsregler, enligt vilka förändrad månadslön jämkas till närmaste hela krontal och annat förändrat grundlönebelopp jämkas till närmaste femtal ören.

Under den tid det nya lönesystemet hittills tillämpats har emellertid genom statsmakternas beslut (prop. 1947: 300, r. skr. nr 442; prop. 1948: 276, r. skr. nr 416) genomförts en avkoppling av sambandet mellan löner och levnadskostnader. Enligt övergångsbestämmelse till statens löneplansförordning skulle bestämmelserna i 4 § träda i kraft den 1 juli 1948, såvida ej Kungl. Maj:t och riksdagen annorlunda särskilt beslutade, och enligt förordningen den 30 juni 1948, nr 553, skola nämnda bestämmelser icke träda i kraft den 1 juli 1948 utan framdeles den dag Kungl. Maj:t och riksdagen besluta. Att den automatiska lönerörligheten avkopplades under budgetåret 1947/48 sammanhänger närmast med att det under våren 1947 fanns grundad anledning förutsätta, att lönerörligheten vid tillämpning av dittills använda grunder för levnadskostnadsberäkningen skulle föranleda omotiverade svängningar i lönebeloppen. Under våren 1948 dryftades vid

överläggningar med tjänstemännens huvudorganisationer frågan, huruvida en övergång till automatisk lönerörlighet enligt bestämmelserna i 4 § löneplansförordningen borde genomföras efter utgången av budgetåret 1947/48 eller om särskilda grunder även i fortsättningen borde gälla för lönernas höjning. Vid dessa överläggningar eftersträvades en lösning som kunde ingå som ett led i en stabiliseringspolitik på det ekonomiska området. En utgångspunkt för diskussionerna var, att det i främsta rummet gällde att söka få till stånd en stabilisering av priserna och att i det rådande läget varje allmän höjning av den nominella inkomstnivån medförde risker för en prisstegring, varför en prisstabilisering förutsatte återhållsamhet från alla samhällsgruppers sida i kraven på inkomstförbättringar. Enighet uppnåddes om att den automatiska lönerörligheten enligt löneplansförordningens bestämmelser icke borde införas med ingången av budgetåret 1948/49 utan alltjämt ersättas med särskilda regler angående det rörliga tillägget. Under hänvisning till ovissheten rörande utvecklingen på löneområdet ansågo sig emellertid organisationerna då icke kunna förorda en bindning av det rörliga tillägget för hela detta budgetår. Ställningstagandet begränsades därför till senare halvåret 1948, och det förutsattes att ifrågavarande spörsmål skulle bli föremål för nya överläggningar omkring årsskiftet 1948/49. För den händelse beslut i ämnet med avseende å tiden från och med den 1 januari 1949 icke hunne meddelas före nämnda dag, förutsattes det att samma grunder som närmast dessförinnan varit gällande skulle få provisoriskt tillämpas.

De särskilda grunder för höjning av månadslön m. m. enligt löneplansförordningen, som trätt i stället för den automatiska lönerörligheten, ha inneburit följande. För budgetåret 1947/48 fastställdes procenttalet 12 att läggas till grund för nämnda höjning. För tiden 1 juli—31 december 1948 skulle höjningen ske efter samma procenttal, dock att procenttalet skulle ökas till 20 för den händelse pristalet stege till 124 eller däröver. Vad angår grunderna för pristalets beräkning har Kungl. Maj:t, efter riksdagens hörande (prop. 1948: 250, r. skr. nr 415) förordnat, att pristalet skall grundas å genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar, vid vilka hänsyn icke skall tagas till direkta skatter och sociala förmåner, varjämte förordnats, att vid pristalsberäkningen $\frac{100}{110}$ av levnadskostnaderna i mars 1946 skola anses motsvara 1935 års genomsnittliga levnadskostnader ökade med 36,³⁴ procent. Beträffande den närmare innebörden av det för senare halvåret 1948 gällande beslutet, vilket överensstämmer med det resultat, som uppnåtts vid förhandlingarna med tjänstemännens huvudorganisationer, samt i fråga om betingelserna för förhandlingsresultatet må här erinras om följande.

Pristalet för andra kvartalet 1948 utgjorde 120.

Med utgångspunkt från att de för senare halvåret 1948 förutsebara prisstegringarna skulle bli relativt små — av organisationerna angivna till ett par enheter i 1935 års serie — och att i övrigt prispfördyring för konsumenterna skulle i möjligaste mån elimineras, ansågo organisationerna godtagbart, att procenttalet 12 för höjningen finge gälla jämväl under återstående delen av 1948, oaktat att den höjning, som skulle uppkomma i händelse av

en anknytning till automatisk lönerörlighet, skulle uppgå till 15 procent. Därest levnadskostnaderna — emot vad som syntes sannolikt — enligt levnadskostnadsberäkningarna för juni eller september 1948 skulle stiga så att pristalet beräknat enligt socialstyrelsens indexserie utan direkta skatter och sociala förmåner uppnådde pristalet 124, skulle procenttalet för höjningen ökas till 20. Detta innebar, att i sådant fall utöver tre fjärdedels kompensation för 16 enheters pristalshöjning över basnivån skulle erhållas full kompensation för 8 enheters pristalsstegring.

Vid sitt ståndpunktstagande förklarade sig organisationerna förutsätta, att jämväl för de i kommunernas tjänst anställda, som hade lönernas rörlighet reglerad efter samma grunder som de statsanställda, dåvarande tillägg komme att bibehållas under återstoden av år 1948 under samma förutsättningar som för statstjänstemännens vidkommande. Övriga samhällsgruppers — löntagares, jordbrukares och företagares — medverkan borde även söka eftersträvas för en allmän stabilisering av landets ekonomi. Organisationerna förutsatte vidare förhandenvaron av en effektiv priskontroll.

De för tredje och fjärde kvartalen 1948 fastställda pristalen utgjorde 120 respektive 122. Månadslönerna m. m. enligt löneplansförordningen ha i enlighet härmed utgått med tillägg efter 12 procent senare halvåret 1948.

Enligt de nya pensionsbestämmelser, som gälla från och med budgetåret 1947/48, skall för rörligt tillägg å pensioner gälla samma procenttal som beträffande höjning av månadslön enligt statens löneplansförordning. Avkopplingen av sambandet mellan lönerna och levnadskostnadsutvecklingen samt fastställandet av 12 procents höjning av månadslönerna ha sålunda fått verkan även för det rörliga tillägget å pensionerna.

I innevarande års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 9) har förutsatts, att frågan om de grunder för de nyreglerade lönernas och pensionernas rörlighet, som borde gälla efter utgången av år 1948, senare skulle få anmälas för riksdagen.

Vad angår grunderna för de kristillägg, som fortfarande, ehuru i väsentligt minskad utsträckning utgå efter det nya lönesystemets genomförande, fattades vid 1947 års riksdags beslut (statsverkspropositionen, för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 81, r. skr. nr 56) innebärande att kristillägget skulle regleras i anslutning till den procentuella förhöjningen av de nyreglerade lönerna. Då angivna procenttal utgjorde 6, skulle kristillägg utgå efter 16 procent, och för varje höjning eller minskning av förstnämnda procenttal med 3 enheter skulle kristilläggsprocenten ökas respektive minskas med 4,2 enheter. I enlighet härmed har kristilläggsprocenten under tiden 1 juli 1947—31 december 1948 utgjort 24,4; om de nyreglerade lönerna under senare halvåret 1948 höjts med 20 procent, skulle angivna kristilläggsprocent enligt 1948 års riksdags beslut ha ökats med ($\frac{20}{100} \times 4,2 =$) 11,2 till 35,6.

I årets statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 11) har framhållits, att kristilläggsgrunderna för tiden efter utgången av år 1948 borde bli beroende av de beräkningsgrunder för rörligt tillägg, som komme att gälla och att frågan om kristilläggsgrunderna därför finge anmälas i samband med frågan om det rörliga tillägget.

För innevarande budgetår utgår provisoriskt lönetillägg till vissa befattningshavare, som icke omfattas av den allmänna löneregleringen, huvudsakligen vissa lärare i övningsämnen vid statliga och kommunala skolor, ett jämförelsevis ringa antal befattningshavare med s. k. oreglerad avlöning jämte dyrtidstillägg och kristillägg samt präster och befattningshavare vid vissa statsunderstödda institutioner, såsom folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter. Det provisoriska lönetillägget utgår efter olika grunder för olika kategorier av befattningshavare. För vissa befattningshavargrupper upptogs vid 1947 och 1948 års riksdagar frågorna om provisoriskt lönetillägg i särskild ordning. Det motsvarande har ansetts böra ske under innevarande år. Sålunda har i statsverkspropositionen (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 11) uttalats, att frågan om provisoriskt lönetillägg till professorer m. fl. vid universiteten och de medicinska högskolorna borde upptagas i samband med anslagsäskandena för vederbörliga avlöningar, och att i övrigt grunderna för provisoriskt lönetillägg under nästa budgetår lämpligen borde upptagas i samband med frågan om det rörliga tillägg, som borde utgå för tiden efter 1948 års utgång.

Jag torde nu få anmäla dels frågorna om grunderna för de nyreglerade lönernas och pensionernas höjning samt kristilläggsgrunderna för tiden från och med den 1 januari 1949, dels ock frågan om de grunder, efter vilka provisoriskt lönetillägg till tjänstemän i allmänhet bör utgå under nästa budgetår.

I innevarande års statsverksproposition (inkomster å driftbudgeten, finansplanen) har framhållits, att strävandena att under den närmaste framtiden vinna samhällsekonomisk balans för att krönas med framgång förutsätta, att den restriktiva politiken på olika områden fortsättes. I statsverkspropositionen har starkt understrukits bl. a. inkomstutvecklingens samband med prisutvecklingen, och det har konstaterats att det ekonomiska läget över huvud taget motiverar en synnerlig återhållsamhet i fråga om förändringar i penninglönerna. En långt gående stabilisering av inkomstnivån har med andra ord ansetts nödvändig i nuvarande läge.

Vid de förhandlingar, som omkring årsskiftet 1948—49 förts med tjänstemännens huvudorganisationer, statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och tjänstemännens centralorganisation, har frågan gällt huruvida förutsättningar funnes för en överenskommelse om fortsatt bindning av det rörliga tillägget på samma sätt som under senare halvåret 1948. Det medgivande som de statsanställda då lämnat, hade utan tvivel spelat en roll för stabiliseringen av lönerna på arbetsmarknaden i övrigt. De stora samhällsgrupper, för vilka lönerna bestämmas avtalsmässigt, ha nu lämnat sin anslutning till en prolongering av de löneavtal, som gällde närmast före innevarande år. Vid förhandlingarna med de statsanställdas organisationer har uppnåtts enighet om, att den automatiska lönerörligheten enligt statens löneplansförordning icke skall sättas i funktion utan att även under 1949 det rörliga tillägget skall utgå efter 12 procent och kristillägget efter 24,4

procent, förutsatt att ej pristalet uppgår till minst 124, i vilket fall procent-talen skulle höjas till 20 respektive 35,6. Samma säkerhetsregel gentemot en oväntad uppgång i levnadskostnaderna, som varit gällande före årsskiftet, har alltså ansetts böra kvarstå. Från de anställdas sida har man ansett sig böra uttala, att inkomststabiliseringen icke borde få tagas till intäkt för en restriktiv bedömning av förslag till sådana ändringar i lönehänseende, som föränleddes av organisatoriska skäl, förändrade arbetsuppgifter eller andra särskilda förhållanden. Enligt min mening är det tydligt att själva stabiliseringen av det rörliga tillägget icke i och för sig kan utgöra hinder för löneändringar av antytt slag men att prövningen av dylika lönefrågor icke kan undgå att röna inverkan av den allmänna återhållsamhet som i nu rådande ekonomiska läge måste präglade budgeten. Vid överläggningarna har vidare förutsatts att under året ingen sänkning av de anställdas reala löner skulle förekomma genom ändrade grunder vid beräkning av vissa naturaförmåner såsom bostäder, kost, beklädnad m. m. Framför allt har såsom villkor för uppgörelsen framstått, att den ingår såsom led i en politik för stabilisering av inkomsterna inom alla samhällsgrupper. Från de anställdas sida har därvid framhållits, att garantiregeln icke enbart kunde uppfattas som ett skydd mot oväntade höjningar av levnadskostnaderna. Den innebar också en viss trygghet för att prishöjningar som ledde till inkomsthöjningar för vissa grupper kunde utlösa kompenserande lönehöjningar för de anställda. Det vore därför stridande mot garantiregelns syfte om direkta prishöjningar ersattes med subventioner, som skapade ökade inkomster för någon viss samhällsgrupp. Att jämsides med inkomststabiliseringen skall gälla en effektiv priskontroll har betraktats som självfallet.

Resultatet av de förda överläggningarna, vilket enligt min mening får anses vara tillfredsställande, torde nu böra underställas riksdagens prövning. Under 1949 skulle sålunda gälla samma grunder för höjning av nyreglerade löner och pensioner och samma kristilläggsgrunder, som innefattas i det för andra halvåret 1948 fattade beslutet. Vad angår frågan vilka grunder, som böra gälla efter 1949 års utgång, torde denna få prövas, sedan förhandlingar i ämnet upptagits med tjänstemannaorganisationerna. Därest beslut i ämnet icke skulle ha meddelats före årsskiftet 1949—50, torde på motsvarande sätt som hittills under innevarande år få provisoriskt tillämpas samma grunder som närmast dessförinnan varit gällande; i sådant fall förutsätter jag, att de grunder som sedermera beslutas skola göras tillämpliga från och med den 1 januari 1950.

Liksom de rörliga tilläggen utgå i regel kristilläggen från de anslag, av vilka utgifterna i övrigt för vederbörandes avlöning bestridas. Ett undantag gäller emellertid beträffande åttonde huvudtiteln. Från ett å denna huvudtitel upptaget särskilt förslagsanslag bestrides kristillägg huvudsakligen till vissa befattningshavare vid universiteten och de medicinska högskolorna samt till vissa övningslärare. Detta anslag har för nästa budgetår i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 2 miljoner kronor. Vid förut angivna ställningstagande till frågan om kristilläggsgrunderna torde anslag

nu böra äskas med det i statsverkspropositionen preliminärt beräknade beloppet.

För nästa budgetår bör provisoriskt lönetillägg, i den mån ej annat för-
anledes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, utgå enligt i
huvudsak samma grunder som för innevarande budgetår. Sådant tillägg bör
således i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivas i 1947
års statsverksproposition och, beträffande övningslärare, i propositionen
1948: 136, utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl.
Maj:t. Förslagsanslaget under åttonde huvudtiteln till provisoriskt lönetill-
lägg har i innevarande års statsverksproposition upptagits med allenast
preliminärt beräknat belopp, och definitivt anslagsäskande torde få fram-
ställas senare under innevarande års riksdag.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte
föreslå riksdagen

dels besluta

1) att höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens
löneplansförordning intagna grundlönstabellerna tills vidare
under år 1949 skall ske enligt samma grunder som gällt un-
der andra halvåret 1948;

2) att kristillägg tills vidare under år 1949 skall utgå en-
ligt samma grunder som gällt under andra halvåret 1948;
samt

3) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i
statens tjänst m. fl. under budgetåret 1949/50 må, i den
mån ej annat för-
anledes av riksdagens i annat sammanhang
meddelade beslut, i huvudsaklig överensstämmelse med de
grunder, som angivas i 1947 års statsverksproposition (för
flera huvudtitlar gemensamma frågor) och i propositionen
1948: 136, utgå enligt de närmare föreskrifter, som medde-
las av Kungl. Maj:t;

dels ock att under åttonde huvudtiteln till kristillägg för
budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000
kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter
biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen,
att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll
utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Erik Skiöld.